

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
XI Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Суми, 28 травня 2024 року)

Суми
2024

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Власенко В. М., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Гончаренко А. В., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Дегтярьов С. І., д-р іст. наук (Сумський державний університет);
Ільницький В. І., д-р іст. наук (Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка);
Каганов Ю. О., д-р іст. наук (Запорізький національний університет);
Король В. М., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Котляр Ю. В., д-р іст. наук (Чорноморський національний університет ім. П. Могили, м. Миколаїв);
Куліш А. М., д-р юрид. наук (Сумський державний університет);
Лебідь А. Є., д-р філос. наук (Сумський державний університет);
Лобко Н. В., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Черкасов А. А., д-р іст. наук (Cherkas Global University, США).

Видання рекомендоване до друку рішенням вченої ради
Навчально-наукового інституту права СумДУ
(протокол № 7 від 21.06.2024 р.)

**Суспільно-політичні процеси в Україні та світі:
історія, проблеми, перспективи** : матер. XI Всеукр. наук.-
практ. конф. (Суми, 28 травня 2024 р.) / ред. колегія :
В. М. Власенко, А. В. Гончаренко, С. І. Дегтярьов та ін.
Суми : Сумський державний університет, 2024. 197 с.

До збірника увійшли наукові статті та повідомлення викладачів, студентів, учених та аспірантів ЗВО і наукових установ, виголошені в рамках XI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільно-політичні процеси в Україні та світі: історія, проблеми, перспективи», присвяченої актуальним питанням суспільно-гуманітарних наук.

© Сумський державний університет, 2024
© Автори, 2024

ЗІНЧЕНКО І. Д.

студентка, гр. ІС-01,

Сумський державний університет

(наук. керівник: к.і.н., доц. Зякун Алла Іванівна)

ПІВДЕННО-ЗАХІДНИЙ КОРДОН УРСР В 40-х РОКАХ ХХ ст.: ДЕЛІМІТАЦІЯ ТА ДЕМАРКАЦІЯ

Процес формування та закріплення південно-західних кордонів Української Радянської Соціалістичної Республіки (далі – УРСР) датується періодом після завершення Другої світової війни, це узгодження та закріплення територіальних питань 1940 р. та приєднання до складу УРСР нових територій, а саме Закарпаття. Проте, зазначений процес був достатньо складним, оскільки територіальні поступки Польщі виступали об'єктом палких дискусій під час конференцій у Тегерані в 1943 р. та Ялті у 1945 р.

Проблема встановлення південно-західних кордонів УРСР полягала у вираженні категоричного протесту польського уряду, який перебував у вигнанні, проте активно підтримувався Великобританією та Францією. Останні навіть висловили позицію щодо входження колишніх польських урядовців до новоствореного уряду Польщі. У той же час, польський уряд у вигнанні здійснював керівництво збройними силами на територіях, що перебували під німецькою окупацією та називалася Армією Крайова. Зазначеним військовим загонам було поставлено завдання щодо супротиву радянським військам у випадку, якщо без

погодження польської влади вони вступають на територію Західної України, яка на той період входили до складу Польщі [1].

Після проведення численних переговорів та дискусій, 16 серпня 1945 р. між Польською народною республікою та Радянським союзом було підписано Угоду про державний кордон, в основу якої покладено лінію Керзона, надаючи перевагу Польщі. Так, на українському боці кордону відхилення складало приблизно 5-8 кілометрів на Схід; виключенням стали землі поблизу м. Крилов та р. Солокія (віддано майже 30 км), а також у районі Немирів-Ялівка (віддано 17 км). У той же час, за межами УРСР залишилися українські етнічні територія Підляшшя, Холмщини, Надсяння, Західної Бойківщини та Лемківщини, що отримало назву «Закерзоння». Фактично кордон повернувся до довоєнного стану, коли Німеччина і Радянський союз розділили Польщу за Пактом Молотова-Ріббентропа [2, с. 4-5].

Ще однією зацікавленою стороною у питаннях розмежування державного кордону з УРСР виступала Румунія. Проте, враховуючи її участь у Другій світовій війні на боці Німеччини, претензії та заперечення Румунії не приймалися до уваги державами-переможницями. Так, питання розподілу державних кордонів між Румунією та УРСР було узгоджено у 1946 р. під час проведення Паризької мирної конференції, а вже 10 лютого 1947 р. між сторонами підписано відповідний договір. Зазначеним договором було встановлено закріплення державного кордону між

сторонами у форматі, що існував станом на 28 червня 1940 р., в результаті чого території Буковини та Південної Одещини належали УРСР [3, с. 36].

До того ж, 29 червня 1945 р. між Радянським союзом та Чехословаччиною було укладено договір про передачу територій Закарпаття до складу УРСР. Оскільки на зазначених територіях переважно проживали етнічні українці, Прага не могла заперечувати можливість їх самовизначення шляхом входження до складу Української держави, якою на той час вважалася УРСР. Після передачі територій Закарпаття, 22 січня 1946 р. було прийнято рішення Президії Верховної Ради про утворення Закарпатської області [4, с. 35-36].

У зв'язку із вищевикладеним можливо зробити висновок, що південно-західні кордони УРСР у 40-х роках ХХ століття сформовано та закріплено на підставі низки міжнародних угод, укладених за результатами Другої світової війни. Варто зауважити, що угоди про визнання державних кордонів, укладені з Польщею, Румунією та Чехословаччиною, забезпечили не лише збільшення українських територій в історичному контексті та об'єднання окремих етнічних українських земель, але й формування державних кордонів, які у подальшому успадковані незалежною Україною.

---

1. Глюшин І. Польське підпілля на території Західної України в роки Другої світової війни. Україна-Польща: важкі питання. URL: <https://www.ji.lviv.ua/n28texts/ilushyn.htm>. (дата звернення: 14.03.2024).

2. Сорока Ю. Демаркація українсько-польського кордону у 1946-1948 роках. *Етнічна історія народів Європи*. Вип. 35. 2011. С. 4-8.

3. Безега Т.М. Українсько-румунські територіальні суперечності: історичний аналіз та сучасний стан. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Вип. 29. 2012. С. 36-42.

4. Міщанин В. В. Радянсько-чехословацький договір про Закарпаття від 29 червня 1945 р. та його вплив на історичну долю краю. *Науковий вісник Ужгородського університету*. № 1 (36), 2017. С. 32-38.

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ. ЛОКАЛЬНІ СТУДІЇ

Антонов Є. М.

Перебування Т. Г. Шевченка на Сумщині
у творчості Віри Юрченко 3

Власенко В. М.

З епістолярію Костя Мацієвича 1922 р. 9

Гаврилишин П. М.

Виявлені джерела до вивчення біографії
Богдана Гаврилишина 15

Герасимчук О. М.

Формування організаційно-правових основ
переселення козаків Північного Лівобережжя
України на Кубань у 1820–1825 рр. 20

Зінченко І. Д.

До питання про формування кордонів України
в 40-50-х роках ХХ ст.: огляд вибраної історіографії 27

Король В. М.

Село Блотниця Талалаївського району
1950–1960-х рр. у матеріалах усної історії 30

Котельницький Н. А.

Праці В. М. Хижнякова як джерело з історії формування
клерикальної політики земської ліберальної партії
Північної України (80-ті рр. XIX ст.) 43

Лобко Н. В.

Матеріали про військову службу як джерело
генеалогічної інформації 50

Медведєв І. А.

Події лютого-березня 2022 року в Тростянецькій
громаді Сумської області: хронологія та факти 55

Пономарьова К. О.

Історія військових поселень на території України:
до постановки проблеми 61

Шуть Т. І.

Соціально-економічне життя Сум у період німецької
окупації (за матеріалами газети «Сумський вісник») 65

Тихомиров К. В.

Жертви окупаційного нацистського режиму
на території України 70

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Андрощук В. П.

В'ячеслав Липинський на дипломатичній
службі Української держави 75

Баб'як М. О., Дикий В. В.

Дипломатична співпраця УНР і ЗУНР у добу
національно-визвольних змагань 80

Гончаренко А. В.

Радянська історіографія ролі Великої Британії в еволюції
колоніалізму наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. 84

Дацків І. Б., Проць В. В.

Міжнародна діяльність Лонгіна Цегельського 90

Зінченко І. Д.

Південно-західний кордон УРСР в 40-х роках ХХ ст.:
делімітація та демаркація 95

Іванов І. А.

Діяльність Оди Нобунаги по об'єднанню Японії 99

Мірошніченко А. В.

Роль Томаша Масарика в становленні
незалежної Чехословаччини 105

Назаров М. С.

Основні етапи російсько-української війни 2022-2024 рр. 110

<i>Порфілова М. В.</i> Зародження, формування і становлення соціальної політики	114
<i>Рагуліна А. В.</i> Смертна кара за кодексами законів Давньої Месопотамії	118
<u>КУЛЬТУРА ТА ОСВІТА: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ</u>	
<i>Антоненко П. Ю.</i> Коренізація як передумова розвитку українського мистецтва в 1920-1930-х роках	121
<i>Антонов Є. М.</i> Ілля Ріпін – український художник	125
<i>Гвоздицька С. М., Єсін А. І.</i> Особливості сучасного етапу розвитку витинанки на Сумщині	129
<i>Глушенок Н. М.</i> Висвітлення стану дослідження поняття міждисциплінарної інтеграції	135
<i>Дегтярьов С. І.</i> Проект Батуринського університету гетьмана Кирила Розумовського	140

- Дегтярьова Д. С.***
Відстоювання феміністичних поглядів у драматичній
поемі «Бояриня» Лесі Українки 149
- Калінін І. М.***
Правознавство в чоловічих гімназіях
кінця ХІХ – початку ХХ ст. 155
- Картава К. С.***
Ганна Затиркевич-Карпинська – громадська діячка
та особистість 161
- Кудінов Д. В.***
Пансіон Ганни Іванової в Сумах: нотатки до історії
жіночої освіти 167
- Маркович О. С.***
Значення творчості Василя Кричевського 174
- Струпінська Д. В.***
Неполітичні проекти Георгія Нарбути як
складова української національної культури
початку ХХ ст. 181
- Ярош Н. В.***
Виховний процес у навчальних закладах системи
державних трудових резервів СРСР (1940–1950-ті рр.) 189

Наукове видання

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
XI Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Суми, 28 травня 2024 року)

Оригінал-макет підготовлено на
кафедрі історії СумДУ

Редколегія не несе відповідальності за точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Матеріали друкуються в авторській редакції. Точка зору редколегії не завжди збігається з точкою зору автора.

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 16,77. Обл.-вид. арк. 19,83. Тираж 100 пр. Зам.№
Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.